

บทความวิชาการ

ข้อเสนอสำหรับมาตรการในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตวัดพระบรมธาตุ จังหวัดกำแพงเพชร
The advice for waste disposal in the Wat PhraBorommathat Pagoda,
Kamphaeng Phet Province

ปาริชาติ สายจันดี¹

วันที่ได้รับต้นฉบับบทความ : 18 ก.ค. 2565

วันที่แก้ไขปรับปรุงบทความ : 20 ก.ย. 2565

วันที่ตอบรับตีพิมพ์บทความ : 21 พ.ย. 2565

บทคัดย่อ

วัดพระบรมธาตุ เป็นโบราณสถานที่มีอายุราว 600 กว่าปี ปัจจุบันวัดแห่งนี้ได้รับการยกระดับเป็นพระอารามหลวง ตั้งอยู่ที่ตำบลนครชุม อำเภอกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร เรียบริมฝั่งแม่น้ำปิง เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรม เป็นสถานที่จัดงานเทศกาลและจัดกิจกรรมต่าง ๆ เป็นศูนย์กลางของชุมชน ซึ่งมีผู้คนเข้ามาสักการะบูชาองค์พระบรมธาตุนครชุม และเข้ามาท่องเที่ยวเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก ประกอบกับวัดพระบรมธาตุนครชุม ตั้งอยู่ใจกลางชุมชนเมือง มีบ้านเรือนประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น ย่อมก่อให้เกิดขยะเป็นจำนวนมากเช่นกัน รวมไปถึงประชาชนที่อาศัยในบริเวณรอบวัด ได้มีการนำขยะต่าง ๆ มาทิ้งตามบริเวณรอบวัดเป็นปริมาณมาก ปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ นี้ เพิ่มมากขึ้นจนก่อให้เกิดเป็นแหล่งขยะมูลฝอยขนาดใหญ่ขึ้นมา มีสภาพเป็นเนินขยะหลาย ๆ กอง ทำให้เกิดเป็นทัศนียภาพที่สกปรก ทำให้ภูมิทัศน์ของวัดพระบรมธาตุที่ติดกับริมแม่น้ำปิงกลายเป็นที่ที่มีแต่กองขยะ ทุกครั้งที่วัดจัดกิจกรรมหรืองานเทศกาล เช่น วันลอยกระทง เมื่อมองขึ้นมาจากบริเวณแม่น้ำปิง จะเห็นภาพที่กองขยะขนาดใหญ่ที่เป็นทิวทัศน์ประกอบฉากให้กับวัดพระบรมธาตุ เป็นภาพอุจาดตาที่ลดทอนคุณค่าของความเป็นโบราณสถานที่สำคัญไปอย่างสิ้นเชิง เมื่อพิจารณาสาเหตุของปัญหาการทับถมของขยะมูลฝอย ผู้เขียนพบว่า หากมีการร่วมมือระหว่าง วัด ประชาชนในชุมชน และเทศบาลตำบลนครชุม ในการร่วมกันสร้างและแสวงหาแนวทางหรือมาตรการในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในเขตวัดพระบรมธาตุ ก็สามารถลดปริมาณการสะสมทับถมของขยะได้

คำสำคัญ: สิ่งแวดล้อม, การจัดการขยะ, มาตรการ, โบราณสถาน

Abstract

Wat PhraBorommathat Pagoda It is an ancient site that is around 600 years old. Today, this temple has been upgraded to a royal monastery. Located in Nakhon Chum Subdistrict. Amphoe Mueang Kamphaeng Phet Kamphaeng Phet Province Along the banks of the Ping River It is a place for religious activities. tradition and culture It is a place where festivals and various activities are organized and is the center of the community. which people come to pay homage to PhraBorommathat and come to travel and visit in large numbers

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

along with Wat PhraBorommathat Located in the heart of the city community. There are densely populated houses. It inevitably creates a lot of waste as well. Including people who live in the area around the temple. Various garbage has been dumped around the temple in large quantities. This ever-increasing amount of garbage has increased until it has created a large source of solid waste. There are many piles of garbage, creating an ugly view. This caused the landscape of Wat PhraBorommathat next to the Ping River to become a place of piles of garbage. Every time the temple organizes an activity or festival, such as Loy Krathong Day, when looking up from the Ping River area You will see a picture of a large garbage pile that serves as a backdrop for Wat PhraBorommathat. It is an ugly picture that completely reduces the value of being an important historical site. When considering the causes of the problem of solid waste accumulation. The author found that If there is cooperation between temples People in the community and Nakhon Chum Subdistrict Municipality To jointly create and find guidelines or measures for the management of solid waste in the area of Wat PhraBorommathat. It can reduce the amount of garbage accumulation.

Keywords: Environment, Waste Management, Measures, Historic sites

บทนำ

วัดพระบรมธาตุ เป็นโบราณสถานที่มีอายุราว 600 กว่าปี สันนิษฐานว่า พระบรมธาตุนครชุม ถูกสถาปนาขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 1900 โดยพระมหากษัตริย์ราชธานีไทย ได้ัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุจากลังกาทวีป มาประดิษฐานไว้ พระบรมธาตุนครชุมในสมัยแรกสร้างเป็นพระเจดีย์ทรงดอกบัวตูม และมีพระเจดีย์ทรงระฆัง ที่สร้างภายหลังอีกสององค์อยู่ด้านข้างบนฐานเดียวกัน ต่อมาวัดได้ถูกทิ้งร้างประมาณ พ.ศ. 2127 จนกระทั่ง ในปี พ.ศ. 2392 จึงมีการบูรณะวัดพระบรมธาตุขึ้นมาอีกครั้ง และมีการรื้อสร้างองค์พระบรมธาตุนครชุมใหม่ จากสภาพที่ทรุดโทรมให้เป็นพระเจดีย์ศิลปะทรงมอญ-พม่า โดยพ่อค้าไม้ชาวกะเหรี่ยงในบังคับของอังกฤษ สองพี่น้อง คือ แซกอและพะโป ในระหว่าง พ.ศ. 2414 – 2449 (ธีระวัฒน์ แสนคำ, 2559) ปัจจุบันวัดแห่งนี้ ได้รับการยกเป็นพระอารามหลวง ตั้งอยู่ที่ตำบลนครชุม อำเภอกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร เรียบริมฝั่งแม่น้ำปิง เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรม เป็นสถานที่จัดงานเทศกาลและ จัดกิจกรรมต่าง ๆ เป็นศูนย์กลางของชุมชน ซึ่งมีผู้คนเข้ามาสักการะบูชาองค์พระบรมธาตุนครชุม และเข้ามาท่องเที่ยวเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก

ซึ่งในสถานะที่ที่เป็นวัดอันมีความสำคัญและเป็นศูนย์รวมใจของพุทธศาสนิกชน ต้องมีลักษณะเป็น สถานที่ที่สัปปายะ กล่าวคือ สัปปายะสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ที่มาเกื้อกูลให้การประพฤติปฏิบัติธรรม เป็นไปด้วย ความสบายกาย สบายใจ มีอิริยาบถเหมาะสม จัดการพื้นที่ให้เย็น นิ่ง เดิน ได้อย่างสะดวกสบาย ไม่อึดอัด ระหว่างการปฏิบัติธรรมและต้องมีความสะอาดเจริญหูเจริญตา (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2538) แต่ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในปัจจุบัน พบว่า ในบริเวณรอบโดยของวัดพระบรมธาตุนครชุม มีบ้านเรือนของ ประชาชนอยู่รวมกันเป็นชุมชนขนาดใหญ่ มีผู้คนอยู่อาศัยอยู่กันอย่างหนาแน่น มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนในการอุปโภคบริโภคมากขึ้น นอกจากนี้ วัดพระบรมธาตุนครชุม เป็นวัดที่มีประชาชน พุทธศาสนิกชน จำนวนมากเข้าวัดไปเพื่อปฏิบัติธรรมประกอบกิจกรรมสำคัญทางศาสนา เป็นจำนวนมาก ย่อมก่อให้เกิดขยะเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้มีปริมาณขยะในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ก่อเกิดปัญหา ด้านสิ่งแวดล้อมในด้านการจัดการขยะบริเวณด้านหลังวัดพระบรมธาตุซึ่งติดกับแม่น้ำปิง รวมไปถึงประชาชนที่

อาศัยในบริเวณรอบวัด ได้มีการนำขยะต่าง ๆ มาทิ้งตามบริเวณรอบวัดเป็นปริมาณมาก ทำให้มีขยะที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ นี้ เพิ่มมากขึ้นจนก่อให้เกิดเป็นแหล่งขยะมูลฝอยขนาดใหญ่ขึ้นมา มีสภาพเป็นเนินขยะหลาย ๆ กอง ทำให้เกิดเป็นทัศนะที่อุจาดตา ทำให้ภูมิทัศน์ของวัดพระบรมธาตุที่ติดกับริมแม่น้ำปิงกลายเป็นที่มีแต่กองขยะ ทุกครั้งที่วัดจัดกิจกรรมหรืองานเทศกาล เช่น วันลอยกระทง เมื่อมองขึ้นมาจากบริเวณแม่น้ำปิง จะเห็นภาพที่กองขยะขนาดใหญ่ที่เป็นทิวทัศน์ประกอบฉากให้กับวัดพระบรมธาตุ เป็นภาพอุจาดตาและลดทอนคุณค่าของความเป็นโบราณสถานที่สำคัญไปอย่างสิ้นเชิง

ผู้เขียนจึงได้มีการกำหนดวัตถุประสงค์ในการเขียนบทความครั้งนี้เพื่อเป็นการอนุรักษ์โบราณสถานให้ทรงคุณค่ามีความสวยงามและเพื่อให้ทราบถึงวิธีการจัดการขยะในเขตโบราณสถานให้มีประสิทธิภาพ

ภาพที่ 1 กองขยะบริเวณริมแม่น้ำปิงหลังวัดพระบรมธาตุ
(ผู้เขียนสร้างสรรค์เอง)

ภาพที่ 2 กองขยะบริเวณริมแม่น้ำปิงหลังวัดพระบรมธาตุ
(ผู้เขียนสร้างสรรค์เอง)

วัดพระบรมธาตุโบราณสถานสำคัญจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 20 เป็นช่วงที่เมืองในลุ่มน้ำปิงมีความเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุด ไม่ว่าจะเป็นด้านการปกครอง การค้าและพุทธศาสนาเราพบว่า โบราณสถานส่วนใหญ่น่าจะสร้างขึ้นในสมัยนี้ เพราะเป็นช่วงที่ศิลปะแบบสุโขทัยมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก มีการจัดผังเมืองอย่างชัดเจนแบบกลุ่มเมืองในสมัยสุโขทัย ซึ่งเห็นได้ชัดเจนว่าราชสำนักกรุงสุโขทัยพยายามที่จะนำความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นสัญลักษณ์ในการควบคุมปกครองเมืองในลุ่มน้ำปิง (ธีระวัฒน์ แสนคำ, 2559) ประกอบกับหลักฐานประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่ที่สุด คือ “จารึกนครชุม” สันนิษฐานว่า พระมหาธรรมราชาลิไทย โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระบรมธาตุเจดีย์

เพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุและปลุกพระศรีมหาโพธิ์จากลังกา ณ วัดพระบรมธาตุเจดีย์ราม เมื่อปี พ.ศ.1900 ภายในวัดมีเจดีย์ขนาดใหญ่ที่เรียกว่า "พระบรมธาตุเจดีย์" เป็นเจดีย์เก่าแก่ ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเช่นกัน กับตัววัด พระเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ (ดอกบัวตูม) ตั้งเรียงกันสามองค์ อยู่บนฐานเดียวกัน โดยองค์กลางของพระเจดีย์นั้นประดิษฐาน พระบรมสารีริกธาตุ 9 องค์ อยู่ในภาชนะเงินรูปสำเภา พระเจดีย์องค์ปัจจุบันเป็นพระเจดีย์ทรงมอญซึ่งได้รับการบูรณะ ขึ้นภายหลัง สิ่งสำคัญอีกอย่างในวัดคือ ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ซึ่งชาวกำแพงเพชรเชื่อกันว่า เป็นต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่พระยาสิทธิทรงปลูกเมื่อ พ.ศ. 1900 เป็นต้นโพธิ์ขนาดใหญ่ประมาณ 9 คนโอบ

จนกระทั่งในช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ 22 ชุมชนโบราณเมืองนครชุมแห่งนี้ถูกทิ้งร้าง ทำให้ชุมชนบ้านเรือนและศาสนสถานต่าง ๆ ถูกทิ้งร้างด้วย รวมทั้งวัดพระบรมธาตุ ต่อมาในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 24 จึงได้มีการเข้ามาบูรณะวัดพระบรมธาตุอีกครั้ง พบองค์พระบรมธาตุนครชุมอยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรม จนนำไปสู่การรื้อและสร้างพระเจดีย์พระบรมธาตุนครชุมองค์ใหม่ขึ้นมา โดยพบหลักฐานว่า ในปี พ.ศ.2414 แชกอ (แซงพหรือพญาตะก่า) พ่อค้าไม้ชาวกะเหรี่ยงในเมืองกำแพงเพชรได้มีใจศรัทธาขอบูรณปฏิสังขรณ์พระเจดีย์ในวัดพระบรมธาตุ โดยอยากจะทำพระเจดีย์ก่อสุมพระเจดีย์เก่าที่วัดพระธาตุ ซึ่งแจ้งความประสงค์ผ่านเจ้าเมืองกำแพงเพชร

การรื้อพระเจดีย์องค์พระบรมธาตุนครชุมองค์เดิมที่อยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรมออก ในระหว่างที่รื้อนั้น ได้มีการพบพระบรมสารีริกธาตุในพระเจดีย์องค์กลางใส่ภาชนะทำเป็นรูปสำเภาบรรจุไว้ เรือสำเภาทำด้วยเงินมีโกศทองคำตั้งอยู่ ภายในมีพระบรมสารีริกธาตุ 9 องค์ ภายหลังได้อัญเชิญเข้าบรรจุในพระเจดีย์ใหม่ ต่อมาในปี จ.ศ. 1237 (พ.ศ.2418) แชกอถึงแก่กรรม และเข้าใจว่าการปฏิสังขรณ์นั้นก็คงชะงักไป จนมาในปี ร.ศ.123 - 124 (พ.ศ. 2447 - 2448) พระโป๋ น้องชายของแชกอจึงรวบรวมทุนทรัพย์เริ่มการปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่จนสำเร็จและทำการยกยอดฉัตรพระบรมธาตุนครชุมเมื่อวันที่ขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 ปี ร.ศ. 125 ทำการเฉลิมฉลองสมโภช 3 วัน มีเจ้านายขุนนางและราษฎรร่วมบริจาคทรัพย์ทำบุญเป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 15,500 บาท เมื่อเทียบวันทางจันทรคติกับสุริยคติแล้ว พบว่า วันขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 ปี ร.ศ.125 ตรงกับวันจันทร์ที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2449 ซึ่งถือว่าเป็นวันที่องค์พระบรมธาตุนครชุมองค์ที่สองสร้างเสร็จอย่างสมบูรณ์ ฉัตรที่ถูกยกขึ้นเป็นยอดฉัตรเหนือองค์พระบรมธาตุนครชุมนั้น พบหลักฐานว่าพระโป๋ได้จ้างคนออกไปซื้อยอดฉัตรนี้มาจากเมืองย่างกุ้ง (ธีระวัฒน์ แสนคำ, 2559)

ปัจจุบันวัดพระบรมธาตุ มีฐานะเป็นพระอารามหลวง ชั้นตรี ชนิด สามัญ ได้รับการสถาปนาเมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2509 มีที่ดินตั้งวัด เนื้อที่ 32 ไร่ 2 งาน บนพื้นที่ราบริมแม่น้ำปิงทางฝั่งใต้ (ขณะนี้ติดคลองสวนหมาก) ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาครั้งล่าสุด เมื่อวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2497 เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง เมื่อปี พ.ศ. 2507 เป็นวัดพัฒนาดีเด่น เมื่อปี พ.ศ. 2516 เป็นวัดสะอาดประชาสุขใจ เมื่อ พ.ศ. 2548

ลักษณะภูมิทัศน์ภายในวัดพระบรมธาตุและบริเวณรอบ ๆ

ภูมิทัศน์ภายในวัดพระบรมธาตุ มีการตกแต่งไว้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย มีการก่อสร้างโบราณสถานและโบราณวัตถุต่าง ๆ ขึ้นเป็นกลุ่ม โดยมีพระบรมธาตุเจดีย์ เป็นจุดศูนย์กลาง ส่วนบริเวณภายนอกวัดพระบรมธาตุ ซึ่งด้านหลังวัดติดริมคลองสวนหมากและแม่น้ำปิง (เดิมเป็นหน้าวัด) ทางวัดร่วมกับเทศบาลนครชุมและชาวบ้านได้มีการตกแต่งภูมิทัศน์ไว้อย่างสถาปัตยกรรมและสิ่งอื่น ๆ ที่มีคุณค่าทางศาสนาภายในวัดพระบรมธาตุนครชุม (รัชนิวรรณ บุญอนันต์ และพชรไพ ประภัสสร, 2553) ได้แก่

1. พระบรมธาตุเจดีย์ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ จำนวน 9 องค์ ซึ่งสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไท ทรงนำมาสถาปนาไว้ เมื่อปี พ.ศ. 1900 แต่เดิมพระบรมธาตุเจดีย์ เป็นพระเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ 3 องค์ ตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน สันนิษฐานว่าสร้างโดย พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ปฐมบรมกษัตริย์ แห่งกรุงสุโขทัย องค์ 1

พ่อขุนรามคำแหงมหาราช องค์ 1 และสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไท องค์ 1 ปัจจุบันพระบรมธาตุเจดีย์เป็นพระเจดีย์ทรงไทยประยุกต์ผสมมอญ เนื่องจากผู้บูรณะครั้งใหญ่ในสมัย รัชกาลที่ 5 คือ พระยาตะกำ และพะโป้ คหบดีพ่อค้าไม้ชาวกะเหรี่ยงได้สร้างพระเจดีย์ทรงมอญครอบไว้บนฐานเดิม

2. ต้นพระศรีมหาโพธิ์ 3 ต้น ซึ่งสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไททรงนำมาสถาปนาไว้ เมื่อ พ.ศ. 1900 พร้อมกับพระบรมสารีริกธาตุ จำนวน 3 ต้น ปัจจุบันต้นพระศรีมหาโพธิ์ มีขนาดบุงช 10 คนโอบ และเหลืออยู่เพียง 2 ต้น เนื่องจากอีก 1 ต้นนั้น โคนน้ำเซาะโคนลงแม่น้ำปิง

3. ศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนตำบลนครชุม เป็นอาคารทรงไทยเดิมมีจั่วเดียว ปัจจุบันบูรณะเป็น 3 จั่ว ด้านบนสร้างด้วยไม้สักทองทั้งหลัง ใช้เป็นที่ตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านศูนย์วัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนตำบลนครชุม

4. พระอุโบสถ เป็นอาคารทรงไทยหลังคาลาด 2 ชั้น สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กเครื่องบนเห็นไม้ ภายในเขียนรูปจิตรกรรมสมัยนิยมยุคปัจจุบัน

5. วิหารพระประธานพร เป็นอาคารทรงไทยหลังคาลาดชั้นเดียว สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กเครื่องบนเป็นไม้ ประดิษฐานพระพุทธรูปปางประธานพร

6. วิหารพระนอน เป็นอาคารทรงไทยหลังคาลาดชั้นเดียว สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กเครื่องบนเป็นไม้ เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางไสยาสน์ และปางอื่น ๆ

7. วิหารคตด้านทิศใต้ เป็นอาคารทรงไทยหลังคาลาดชั้นเดียว สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กเครื่องบนเป็นไม้ เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป 3 สมัย จำนวน 30 องค์

8. ศาลาเรือนไทย เป็นอาคารทรงไทยแบบนครชุม สร้างด้วยไม้สักทองทั้งหลัง เป็นที่ประดิษฐานพระบรมธาตุเจดีย์จำลอง หลวงพ่อโสธรจำลอง รูปหล่อสมเด็จพระพุทธาจารย์ (โต พรหมรังสี)

9. วิหารอดีตเจ้าอาวาส เป็นอาคารทรงไทยหลังคาชั้นเดียว สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กเครื่องบนเป็นไม้ เป็นที่ประดิษฐานรูปหล่อหลวงปู่ทวด และอดีตเจ้าอาวาส 2 รูป คือ พระครูธรรมาธิมุตมณี (สี) และพระวิเชียรโมลี(ปลั่ง)

ซึ่งวัดพระบรมธาตุนครชุมนี้ ในปัจจุบันได้กลายเป็นปูชนียสถานอันศักดิ์สิทธิ์แห่งจังหวัดกำแพงเพชร เป็นศูนย์กลางแห่งความศรัทธา เป็นศาสนสถานที่เป็นศูนย์กลางการประกอบพิธีกรรมสำคัญของพระพุทธศาสนา และเป็นแหล่งจาริกแสวงบุญของผู้คนที่ต้องการมาสักการะเพื่อเกิดบุญกุศลและศิริมงคลของพุทธศาสนิกชนและนักท่องเที่ยวทั่วไป

ภาพที่ 3 องค์เจดีย์พระบรมธาตุ และวิหารคตทางทิศใต้
(ผู้เขียนสร้างสรรค์เอง)

วัดพระบรมธาตุกับความเป็นของชุมชนเมือง

บริเวณรอบโดยของวัดพระบรมธาตุนครชุม มีบ้านเรือนของประชาชนอยู่รวมกันเป็นชุมชนขนาดใหญ่ มีผู้คนอยู่อาศัยอยู่กันอย่างหนาแน่น มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชน ในการอุปโภคบริโภคมากขึ้น นอกจากนี้ วัดพระบรมธาตุนครชุมเป็นวัดที่มีประชาชนและพุทธศาสนิกชนจำนวนมาก เข้าวัดไปเพื่อปฏิบัติธรรมประกอบกิจกรรมสำคัญทางศาสนา ย่อมก่อให้เกิดขยะเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้มีปริมาณขยะในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ก่อเกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในด้านการจัดการขยะบริเวณ ด้านหลังวัดพระบรมธาตุซึ่งติดกับแม่น้ำปิง จากปัญหาดังกล่าวผู้เขียนจึงได้ทำการลงพื้นที่และสังเกตเห็นว่า มีพื้นที่ที่มีกองขยะขนาดใหญ่ปรากฏอยู่บริเวณด้านหลังองค์พระบรมธาตุ ซึ่งกองขยะดังกล่าวจะอยู่บริเวณถนน ด้านหลัง ซึ่งสามารถลงไปทำน้ำวันพระบรมธาตุริมแม่น้ำปิงได้ ถนนดังกล่าวมีไว้สำหรับการสัญจรบริเวณ ด้านหลังวัดเชื่อมกับชุมชนที่อยู่ด้านทิศตะวันตกของวัดพระบรมธาตุ ถ้าในกรณีที่วัดต้องจัดงานประเพณีต่าง ๆ เช่น วันลอยกระทง งานสมโภชองค์พระบรมธาตุ ประชาชนใช้รถใช้ถนนเส้นหลังวัดเพื่อสัญจร ซึ่งหากมองไป รอบบริเวณดังกล่าวจะพบกับกองขยะขนาดใหญ่

ภาพที่ 4 เขตอนุญาตให้ทิ้งขยะ และกองขยะบริเวณริมแม่น้ำปิงหลังวัดพระบรมธาตุ (ผู้เขียนสร้างสรรค์เอง)

ภาพที่ 5 เขตอนุญาตให้ทิ้งขยะ และกองขยะบริเวณริมแม่น้ำปิงหลังวัดพระบรมธาตุ (ผู้เขียนสร้างสรรค์เอง)

ผู้เขียนได้สอบถามพระสงฆ์ที่จำพรรษา ณ วัดพระบรมธาตุ จำนวน 4 รูป และประชาชนในชุมชน จำนวน 3 ครั้วเรือน ต่างบอกเล่าไปในทางเดียวกันว่า ทางวัดได้อนุญาตให้ใช้พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่สำหรับทิ้งขยะของวัดและอนุญาตให้ชุมชนนำขยะมาทิ้งได้ ดังที่ปรากฏตามภาพที่ 2 ซึ่งขยะที่นำมาทิ้งส่วนใหญ่จะเป็นขยะจำพวก กระดาษ กระดาษแข็ง เศษอาหาร พลาสติกชนิดต่าง ๆ เศษกิ่งไม้ใบหญ้า ของใช้ที่ไม่ได้งานแล้ว เช่น สบง จีวร บาตร พวงหรีด ถังน้ำ เป็นต้น ที่ถูกทับถมกันจนเป็นกองพะเนิน

การใช้พื้นที่บริเวณดังกล่าวให้เป็นที่สำหรับทิ้งขยะนั้นจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหลายประการจากการลงพื้นที่ของผู้เขียน พบว่า บริเวณกองขยะและบริเวณใกล้เคียงมีกลิ่นอันไม่พึงประสงค์รบกวนไปทั่ว ยิ่งหากเป็นช่วงที่ฝนตกกลิ่นจะยิ่งมีความรุนแรงและเกิดน้ำจากกองขยะ ที่อาจจะซึมลงใต้ดินไหลลงสู่แม่น้ำ เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดมลพิษทางดินและทางน้ำ กระทั่งต่อวงจรชีวิตของสัตว์น้ำ เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้น้ำเสียรวมไปถึงมลพิษใต้ดินที่จะส่งผลกระทบต่อเกษตรมีผลกระทบต่อการเพาะปลูก การใช้ดินในด้านต่าง ๆ นอกจากนี้ การทับถมของกองขยะยังเป็นแหล่งสะสมเชื้อโรค สิ่งสกปรกปฏิกูล ซึ่งเป็นสาเหตุของโรคร้ายนานาชนิด เมื่อพิจารณาในมิติด้านสิ่งแวดล้อมแล้วนั้น ปัญหาของขยะที่ปรากฏอยู่บริเวณด้านหลังองค์พระบรมธาตุ ทิศตะวันออกติดริมแม่น้ำปิง จึงเป็นปัญหาที่ควรได้รับแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้บริเวณโดยรอบวัดพระบรมธาตุมีความสะอาดสวยงาม เหมาะสมกับการเป็นโบราณสถานที่มีประวัติมาอย่างยาวนาน ได้รับการยกระดับให้เป็น พระอารามหลวงประจำจังหวัดและเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้สนใจเป็นอย่างมาก

กฎหมายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะมูลฝอยในเขตโบราณสถาน

เนื่องจากวัดพระบรมธาตุ เป็นโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนจากกรมศิลปากร เป็นพระอารามหลวงของจังหวัดจึงเป็นสถานที่ที่จัดกิจกรรมสำคัญ ๆ ทางพุทธศาสนา อีกทั้งยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ จึงมีประชาชนพุทธศาสนิกชนและนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวชมเป็นจำนวนมากและยังมีการอยู่อาศัยของประชาชนในชุมชน จึงสาเหตุของปัญหาขยะมูลฝอยทับถมจนเกิดเป็นกองขยะในพื้นที่บริเวณด้านหลังองค์พระบรมธาตุ ด้านฝั่งริมแม่น้ำปิง ซึ่งในการจัดการปัญหาจำเป็นจะต้องมีมาตรการทางกฎหมายที่มีประสิทธิภาพเข้ามาจัดการกับปัญหาดังกล่าว จากการศึกษาพบว่า มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการจัดการมูลฝอยมีหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 และพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 เป็นต้น

พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535

พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 เป็นกฎหมายที่ให้อำนาจราชการส่วนท้องถิ่นในการออกข้อกำหนดของท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ในการรักษาความสะอาดและการจัดระเบียบในการเก็บ ขน และกำจัดมูลฝอยในเขตพื้นที่ของตน และยังกำหนดให้อำนาจราชการส่วนท้องถิ่นสามารถออกข้อกำหนดในการอื่นใดที่จำเป็นให้ถูกต้องด้วยสุลักษณะได้ ประกอบกับพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 ยังกำหนดให้เทศบาลมีอำนาจในการตราเทศบัญญัติเพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามหน้าที่ของเทศบาลที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งในเทศบัญญัติดังกล่าวเทศบาลตำบลมีหน้าที่รักษาความสะอาดของถนน หรือทางเดินและที่สาธารณะ เป็นต้น ดังนั้น จึงเป็นกฎหมายที่เปิดช่องให้ราชการส่วนท้องถิ่นสามารถออกข้อกำหนดห้ามมิให้นำขยะมูลฝอยบางประเภท เช่น กุ้งพลาสติก หรือกล่องโฟม เศษผ้า เป็นต้น ซึ่งเป็นขยะมูลฝอยที่ย่อยสลายยากเข้ามายังบริเวณที่ควบคุมในเขตพื้นที่ของตนได้ เพื่อเป็นการรักษาความสะอาดของถนนหรือทางเดินและที่สาธารณะ

ในท้องถิ่นนั้น ๆ และยังเป็นกำบังและลดผลกระทบจากแหล่งกำเนิดที่จะทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนเช่นเดียวกัน (พระราชบัญญัติการสาธารณสุข, 2535)

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 เป็นกฎหมายที่ให้อำนาจราชการส่วนท้องถิ่นในการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการจัดการมูลฝอย แต่พระราชบัญญัตินี้ไม่ได้กำหนดถึงมาตรการไว้อย่างชัดเจน ซึ่งการคัดแยกขยะมูลฝอยเป็นมาตรการสำคัญที่จะนำขยะมูลฝอยส่วนที่ใช้ประโยชน์ได้แยกออกมาเพื่อนำไปกำจัด และช่วยลดปริมาณขยะก่อนที่จะนำไปทำลายได้ แต่อย่างไรก็ตาม การที่พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ได้ให้อำนาจราชการส่วนท้องถิ่นไปออกข้อกำหนดของท้องถิ่นในการห้ามการถ่ายเท ทั้ง หรือทำให้มีขึ้นในที่หรือทางสาธารณะ ซึ่งมูลฝอยนอกจากในที่ที่ราชการส่วนท้องถิ่นจัดไว้ให้ และกำหนดให้มีที่รองรับมูลฝอยตามที่หรือทางสาธารณะและสถานที่เอกชนซึ่งจากบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้น ท้องถิ่นสามารถอาศัยอำนาจออกข้อกำหนดของท้องถิ่นโดยกำหนดภาชนะรองรับมูลฝอยที่สามารถแยกมูลฝอยไว้แต่ประเภทออกจากกัน และกำหนดให้ผู้ก่อให้เกิดขยะมูลฝอยต้องทิ้งขยะมูลฝอยลงภาชนะรองรับให้ตรงตามแต่ประเภทที่ราชการส่วนท้องถิ่นจัดไว้ให้ ก็จะเป็นการทำให้เกิดขั้นตอนตามมาตรการคัดแยกมูลฝอยที่ต้นทางก่อนที่จะทิ้งได้ (พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535, 2535)

พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535

มีการกำหนดมาตรการทางกฎหมายในการห้ามทิ้งมูลฝอยไว้อย่างชัดเจน โดยได้กำหนดไว้ว่า ห้ามมิให้ผู้ใดทิ้งสิ่งปฏิกูล มูลฝอย ในบริเวณต่าง ๆ ได้แก่ ในบริเวณที่ได้ปลูกหญ้าหรือต้นไม้ ซึ่งราชการส่วนท้องถิ่น ราชการส่วนอื่น หรือรัฐวิสาหกิจเป็นเจ้าของในสถานสาธารณะนอกภาชนะหรือที่ที่ราชการส่วนท้องถิ่นได้จัดไว้บนที่สาธารณะ หรือปล่อยให้สิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอยในที่ดินของตนในสภาพที่ประชาชนอาจเห็นได้จากที่สาธารณะด้วย พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 แม้ไม่ได้กำหนดมาตรการทางกฎหมายในการห้ามทิ้งมูลฝอยไว้อย่างชัดเจน แต่เพื่อประโยชน์ในการรักษาความสะอาดก็ได้กำหนดให้ราชการส่วนท้องถิ่นมีอำนาจออกข้อกำหนดของท้องถิ่นเกี่ยวกับการห้ามถ่าย เท ทั้ง หรือ ทำให้มีขึ้นในที่หรือทางสาธารณะ ซึ่งสิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอย นอกจากในที่ที่ราชการส่วนท้องถิ่นจัดไว้ให้ได้ ซึ่งเทศบาลตำบลนครชุม ได้มีการออกเทศบัญญัติเทศบาลตำบลนครชุม เรื่อง การจัดการสิ่งปฏิกูลและขยะมูลฝอยแล้ว (พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ.2535, 2535)

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535

กฎหมายฉบับนี้ โดยหลักที่มีวัตถุประสงค์และเจตนารมณ์เพื่อคุ้มครองและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยตรง ซึ่งมีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า เพื่อประโยชน์ในการร่วมกันส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของชาติ บุคคลอาจมีสิทธิและหน้าที่ได้รับทราบข้อมูลและข่าวสารจากทางราชการในเรื่องเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เว้นแต่ข้อมูลหรือข่าวสารที่ทางราชการถือว่าเป็นความลับเกี่ยวข้องกับการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ หรือเป็นความลับเกี่ยวกับสิทธิส่วนบุคคล สิทธิในทรัพย์สิน หรือสิทธิในทางการค้า หรือกิจการของบุคคลใด ที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย การได้รับชดเชยค่าเสียหาย หรือค่าทดแทนจากรัฐ ในกรณีที่ได้รับ ความเสียหายจากภัยอันตรายที่เกิดจากการแพร่กระจายของมลพิษหรือภาวะมลพิษ อันมีสาเหตุมาจากกิจการหรือโครงการใดที่ริเริ่ม สนับสนุน หรือดำเนินการ โดยส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ การร้องเรียนกล่าวโทษผู้กระทำผิดต่อเจ้าพนักงานในกรณีที่ได้พบเห็นการกระทำใด ๆ อันเป็นการละเมิด หรือฝ่าฝืนกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมมลพิษ หรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือการให้ความร่วมมือ และช่วยเหลือเจ้าพนักงานในการปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม (ประทีน ไหลประเดิมพันธ์, 2558)

พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.2504 (ที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2535) และข้อกำหนดในระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ.2528

บทบัญญัติและข้อกำหนดมีวัตถุประสงค์ที่มุ่งเน้นไปยัง การกำหนดให้ผู้เข้าเยี่ยมชมโบราณสถาน จะต้องประพฤติปฏิบัติในการรักษาความสะอาดตามที่หน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับโบราณสถานกำหนด แต่ก็มีได้มีบทบัญญัติหรือกฎกระทรวงในการควบคุม มิให้นักท่องเที่ยวนำอาหารและเครื่องดื่มหรือขยะมูลฝอยบางประเภทเข้ามาด้านในเขตพื้นที่โบราณสถาน รวมทั้งห้ามทิ้งขยะในบริเวณพื้นที่ด้านในของโบราณสถานสำคัญ นอกจากนี้ที่จัดไว้ให้ ซึ่งหากมีผู้ฝ่าฝืนก็จะมีตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.2504 ตามความในมาตรา 34 หากมีการกำหนดข้อห้ามไว้ในกฎกระทรวงก็จะสามารถช่วยลดปัญหามูลฝอยที่ถูกรังและตกค้างอยู่ภายในเขตโบราณสถานได้ (ประทีน ไหลประเดิมพันธ์, 2558)

พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496

มีการกำหนดมาตรการดังกล่าวไว้ว่า ในการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ของเทศบาลนั้น ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนโดยใช้วิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ดังนั้น เมื่อพระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดให้เทศบาลมีหน้าที่ในการกำจัดมูลฝอยด้วย การปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวของเทศบาล จึงต้องดำเนินการโดยคำนึงถึงหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยเช่นกัน

การมีส่วนร่วมของประชาชน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 กำหนดให้รัฐมีหน้าที่ต้องสนับสนุน ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอยู่หลายมาตรา อาทิ ตามมาตรา 78 รัฐต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการ พัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ การจัดทำบริการสาธารณะ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การต่อต้านการทุจริต รวมทั้ง การตัดสินใจทางการเมือง และการอื่น ๆ ที่อาจมีผลกระทบต่อประชาชน และรัฐต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสีย ประชาชน และชุมชนที่เกี่ยวข้องก่อน และมาตรา 77 ก่อนการออกกฎหมายทุกฉบับ รัฐต้องจัดรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกฎหมาย รวมทั้งเปิดเผยผลการรับฟังความคิดเห็นต่อประชาชน (ปาริชาติ สายจันดี, 2563)

ซึ่งในแนวคิดในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น จะเป็นมาตรการหนึ่งที่เป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ อีกทั้งยังเป็นการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับรัฐในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ โดยเฉพาะโครงการหรือกิจกรรมของรัฐที่ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นที่ประชาชนอาศัยอยู่ ดังนั้น หากนำแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนมาใช้แล้ว นอกจากที่จะทำให้ประชาชนได้รับรู้ถึงขั้นตอนการดำเนินงานของรัฐแล้ว ประชาชนผู้ที่มีส่วนได้เสียหรือเกี่ยวข้องยังสามารถร่วมกันกับรัฐเพื่อช่วยกันแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ ประกอบกับเรื่องสิทธิในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้ระบุไว้ว่า “...บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครองส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตน ตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพและคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยประชาชนชุมชนท้องถิ่นและองค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่น ต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน (ประทีน ไหลประเดิมพันธ์, 2558; ปารีชาติ สายจันดี, 2563)

บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการบริหารจัดการขยะ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยการปกครองที่เกิดตามหลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) ซึ่งมีความเป็นอิสระ (Autonomy) ในการปกครองตนเอง โดยสิ่งที่สามารถสะท้อนระดับของการกระจายอำนาจและความเป็นอิสระขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นว่ามีอยู่มากน้อยเพียงใด สามารถพิจารณาได้จากการให้อำนาจหน้าที่แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการแทรกแซงหรือกำกับดูแลของส่วนกลาง กล่าวคือ หากอำนาจหน้าที่ในการจัดทำภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอยู่กว้างขวาง ย่อมสะท้อนถึงระดับการกระจายอำนาจที่มีอยู่สูง และหากส่วนกลางเข้ามาแทรกแซงหรือกำกับดูแลอยู่น้อย ก็สามารถสะท้อนถึงความ เป็นอิสระขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีอยู่สูง เป็นต้น (สถาบันพระปกเกล้า, 2547)

แนวคิดว่าด้วยอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่งจะมีขอบเขตอำนาจหน้าที่ของตนเองซึ่งแยกออกจากรัฐ โดยทั่วไปแล้วอำนาจหน้าที่ของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นรูปแบบเดียวกัน คือการจัดทำ “บริการ สาธารณะ” สำหรับการจัดทำบริการสาธารณะที่ถือเป็นอำนาจหน้าที่ของระดับชาติ (รัฐ) และระดับท้องถิ่น (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) นั้น เป็นการจัดทำภารกิจเพื่อตอบสนองความต้องการและความสำคัญต่อความ เป็นอยู่ของประชาชนโดยทั่วไป โดยสามารถแยกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. บริการสาธารณะระดับชาติ (National Affairs) ซึ่งหมายถึงกิจกรรมที่จัดทำขึ้นโดยรัฐ ที่มุ่งเน้นเพื่อ ประโยชน์ส่วนรวมภายในรัฐ มีลักษณะเกี่ยวกับ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของรัฐ เกี่ยวข้องกับการรักษา ความสงบเรียบร้อยภายใน กระบวนการยุติธรรม เกี่ยวกับการเป็นตัวแทนของรัฐโดยรวม และรวมถึงกิจกรรม ที่ต้องการให้เกิดมาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศ เช่น กองทัพ กิจการตำรวจ ศาลยุติธรรม กิจกรรมทางการทูต ระบบการแลกเปลี่ยนเงินตรา เป็นต้น

2. บริการสาธารณะระดับท้องถิ่น (Local Affairs) เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับท้องถิ่นโดยเฉพาะ และ เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในท้องถิ่น โดยจะมีลักษณะเป็นกิจกรรมที่ตอบสนองคนในท้องถิ่น ซึ่งแต่ละ ท้องถิ่นอาจมีความแตกต่างกันออกไป โดยส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับชีวิตประจำวันของคนในท้องถิ่น ทั้งเรื่อง ที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม การอำนวยความสะดวก รวมไปถึงการจัดสวัสดิการให้คนในท้องถิ่นโดยตรง (สมคิด เลิศไพฑูรย์, 2547)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทการดำเนินการในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกรูปแบบต้องจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง โดยใช้กรอบ แนวทางตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการจัดทำและประสานแผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2546

2. เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล ต้องคุ้มครอง ฟื้นฟู และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมในเขตพื้นที่ รวมถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรจากธรรมชาติ การดูแลรักษาที่สาธารณะ การบำรุง รักษาทางบก ทางน้ำ ทางระบายน้ำ และการรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยกรณี การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมในเขตพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมาย ซึ่งหมายถึงเขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า พื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1 และเขตอนุรักษ์ป่าชายเลน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องประสานให้ หน่วยงานที่รับผิดชอบเป็นผู้ดำเนินการ

3. เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล ต้องป้องกันและแก้ไขภาวะมลพิษในเขตพื้นที่ที่มีการกำจัดขยะมูลฝอยสิ่งปฏิกูลและน้ำเสีย กรณีการคุ้มครอง ดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ การป้องกันและแก้ไขภาวะมลพิษ ซึ่งคาบเกี่ยวระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัด เทศบาล หรือองค์การบริหารส่วนตำบล ที่เกี่ยวข้องต้องร่วมดำเนินการ หรือองค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้ดำเนินการ เช่น การจัดตั้งและดูแลระบบบำบัดน้ำเสยรวม การกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลรวม เป็นต้น

4. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกรูปแบบ ต้องบำรุงศิลปะ จารีต ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น

5. เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล ต้องติดตาม ตรวจสอบ และเฝ้าระวังสิ่งแวดล้อม

6. องค์การบริหารส่วนจังหวัด ต้องจัดทำระบบข้อมูลเพื่อการวางแผน และเป็นศูนย์รวบรวมข้อมูลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งในจังหวัด

7. องค์การบริหารส่วนจังหวัด ต้องจัดทำและปรับปรุงผังเมือง ภายในปี พ.ศ. 2547 ในการจัดทำผังเมืองรวมจังหวัด ส่วนเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล ต้องมีการวางและปรับปรุงผังเมืองรวม ภายในปี พ.ศ. 2553

8. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกรูปแบบ ต้องดำเนินงานจัดทำโครงการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อเสนอเข้าสู่ระบบแผน ปฏิบัติการ เพื่อจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด

9. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกรูปแบบ สามารถจัดจ้างและซื้อบริการจากหน่วยงานอื่น ๆ จากภาคเอกชน ส่วนราชการ หน่วยงานรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ แล้วแต่กรณีนอกจากนี้องค์การบริหารส่วนจังหวัด ยังมีบทบาทในการดำเนินงานก่อสร้างและบำรุงรักษาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ หรือมีการเกี่ยวเนื่องกับหลายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือในลักษณะที่เป็นเครือข่ายหลักในการเชื่อมโยงกับแผนงานโครงการ และที่ดำเนินโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในเขตจังหวัด

อย่างไรก็ตาม บทบาทขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ในการดำเนินการใด ๆ ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในจังหวัด จะต้องเป็นอำนาจและหน้าที่กฎหมายกำหนด และดำเนินการเท่าที่จำเป็น หรือเป็นกรณีที่เกิดศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการจัดการขยะมูลฝอย

ในการประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2559 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบ แผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ. 2559-2564) ตามที่กระทรวงทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอเพื่อใช้เป็นกรอบและทิศทางในการดำเนินการแก้ไขปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยและขยะ อันตรายของประเทศ โดยมีสาระสำคัญให้เกิดการจัดการขยะมูลฝอยอย่างครบวงจร โดยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนมุ่งสู่การแก้ไขปัญหาขยะอย่างยั่งยืน ลดผลกระทบปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม (นิภาพรรณ เจนสันติกุล, 2565) ซึ่งมีวิธีการสำคัญ ได้แก่ การลดการเกิดขยะมูลฝอยหรือขยะอันตรายที่แหล่งกำเนิด การนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ซ้ำและใช้ประโยชน์ใหม่

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ได้สร้างการตระหนักรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะ “แยกก่อนทิ้ง” เพื่อขับเคลื่อนการจัดการขยะมูลฝอยให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ด้วยการให้ประชาชนรับรู้และเกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะในครัวเรือนด้วยการคัด “แยกขยะก่อนทิ้ง” และหมู่บ้าน ชุมชน มีการจัดการขยะอินทรีย์ การจัดการขยะที่นำกลับมาใช้ใหม่ได้ ขยะอันตรายและการคัดแยกขยะแยกตามประเภทอย่างถูกต้องตามแนวทางที่กำหนด โดยการลด คัดแยกขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายชุมชนใช้หลักการ 3Rs โดย Reduce คือ การใช้น้อย หรือลดปริมาณการใช้ในปัจจุบันให้อยู่ในสัดส่วนที่พอเหมาะ Reuse คือ การใช้ซ้ำ การนำของเสียบรรจุภัณฑ์หรือวัสดุเหลือใช้กลับมาใช้ในอีกรูปลักษณะโดยไม่ผ่านขบวนการแปรรูป และ Recycle คือ การคัดแยก

ขยะมูลฝอยเพื่อนำไปแปรรูปใช้ใหม่ ทั้งนี้ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดทำธนาคารขยะมูลฝอยรีไซเคิล หรือธนาคารขยะมาปณกิจ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้มีการนำขยะมูลฝอยรีไซเคิลมาสร้างรายได้ผ่านการฝากกับธนาคาร โดยเก็บในรูปแบบของการสะสมในสมุดบัญชีธนาคาร ซึ่งสามารถถอนเป็นเงินสดหรือแลกเป็นของรางวัลที่ต้องการได้ โดยจัดเก็บและรวบรวมไว้เพื่อประสานให้ร้านเข้ามารับซื้อ (นิภาพรรณ เจนสันติกุล, 2565)

สรุปและข้อเสนอแนะ

เมื่อพิจารณาสาเหตุการเกิดปัญหาการทับถมของขยะมูลฝอยจนเกิดกองขยะที่บดบังทัศนียภาพอันสวยงามขององค์เจดีย์พระบรมธาตุ ผู้เขียนพบว่า พื้นที่บริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่โล่ง ดินรุ่มแม่น้ำ ห่างจากบ้านเรือนและชุมชนพอสมควร ประกอบกับทางวัดพระบรมธาตุก็ติดป้ายประกาศว่าอนุญาตให้นำขยะไปทิ้งที่บริเวณดังกล่าวได้ ถึงแม้ว่าวัดจะอนุญาตให้นำขยะมูลฝอยต่าง ๆ ไปทิ้งได้ แต่วัดก็ไม่ได้มีแนวทางหรือวิธีการในการกำจัดขยะมูลฝอยที่มีเป็นจำนวนมากได้ จำเกิดการสะสมทับถมอยู่ในบริเวณนั้น แต่อย่างไรก็ตาม วัดพระบรมธาตุเป็นวัดที่ตั้งอยู่กลางชุมชน โดยอยู่ในเขตพื้นที่เขตเทศบาลตำบลนครชุม อำเภอกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งเขตเทศบาลนครชุมยังมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในพื้นที่ตามภารกิจขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และบริเวณที่มีกองขยะของวัดพระบรมธาตุนครชุม ก็อยู่ในความดูแลของเทศบาลตำบลนครชุมด้วย ดังนั้น หากมีการร่วมมือระหว่างวัด ประชาชนในชุมชน และเทศบาลตำบลนครชุม ในการกำหนดวิธีการจัดการแยกขยะและวิธีในการกำจัดขยะ ก็สามารถลดปริมาณการสะสมทับถมของขยะได้

จากที่ผู้เขียนได้กล่าวมาในข้างต้น เพื่อนำมาข้อเสนอแนะในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตวัดพระบรมธาตุ ผู้เขียนมีความเห็นว่า ในการจัดการขยะมูลฝอยของวัดที่จะมีสัมฤทธิ์ผลได้นั้น จะต้องมีการดำเนินการไปพร้อม ๆ กัน 2 ทาง กล่าวคือ

ทางแรก จากศึกษาเอกสารงานวิจัยของ ประทีน ไหลประเดิมพันธ์ เรื่อง มาตรการทางกฎหมายในการจัดการมูลฝอยพื้นที่เกาะเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และปารีสชาติ สายจันดี เรื่อง กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดทำผังเมืองเฉพาะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน ซึ่งมีบริบทคล้ายคลึงกับวัดพระบรมธาตุ ฉะนั้น การบริหารจัดการขยะภายในวัดพระบรมธาตุ (1) วัดควรมีการสร้างตระหนักรู้เกี่ยวกับความสำคัญของการจัดการขยะมูลฝอยให้แก่พระสงฆ์ ผู้ที่พักอาศัยในวัด ประชาชนพุทธศาสนิกชน นักท่องเที่ยว รวมไปถึงประชาชนที่มีบ้านติดกับบริเวณวัด ให้รู้ถึงวิธีการลดการเกิดขยะมูลฝอยหรือขยะอันตรายที่แหล่งกำเนิด การนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ซ้ำและใช้ประโยชน์ใหม่ (2) วัดพระบรมธาตุควรมีนโยบายในการกำหนดสิ่งของที่ประชาชนจะนำเข้ามาแล้วจะกลายเป็นขยะ เช่น วัดควรถูกกำหนดรูปแบบของพงหรือรด ให้เป็นสิ่งของเครื่องใช้ที่สามารถนำไปใช้งานได้ เพราะถ้าเป็นพงหรือรดดอกไม้สดก็ดี ดอกไม้กระดาดก็ดี เมื่อเสร็จพิธีแล้วก็เกิดเป็นขยะที่วัดต้องกำจัด ซึ่งหากกำหนดเป็นนโยบายก็จะเป็นแนวทางหนึ่งในการลดปริมาณขยะได้

ทางที่สอง การสร้างและแสวงหาความร่วมมือจากชุมชนและเทศบาลตำบลนครชุม ตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ ให้มีหลักเกณฑ์แนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยของประชาชนในพื้นที่ และเทศบาลตำบลนครชุมควรส่งเสริม สนับสนุนและให้ความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย โดยเฉพาะองค์การส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับประชาชนจึงควรมีหน้าที่ต้องเผยแพร่ข้อมูลและเฝ้าดูแลตรวจตราในพื้นที่ว่ายังมีพื้นที่ใดที่มาตรการการจัดการขยะของเทศบาลยังไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งวัดและเทศบาลตำบลนครชุม อาจจะมีแนวปฏิบัติในการรณรงค์เก็บขยะ หรือในการทำเป็นพื้นที่กำจัดขยะโดยทั้งสองหน่วยงานร่วมกันดำเนินการต่อไป เนื่องจากวัดพระบรมธาตุอยู่ในแหล่งชุมชนและเป็นสถานที่ท่องเที่ยว การบริหาร

จัดการขยะมูลฝอยจึงควรเริ่มจากต้นทางของปัญหา วัด เทศบาลตำบลนครชุม ต้องหาวิธีการทำอย่างไร ให้ประชาชน พุทธศาสนิกชน รวมไปถึงนักท่องเที่ยว ได้มีจิตสำนึกที่จะทำให้เกิดความร่วมมือกัน

ทางที่สาม วัดพระบรมธาตุได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน จึงควรนำมามาตรการตาม พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุฯ ที่ระบุว่า “...การกำหนดให้ผู้เข้าเยี่ยมชมโบราณสถาน จะต้องประพฤติปฏิบัติในการรักษาความสะอาดตามที่หน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับ โบราณสถานกำหนด...” วัดจึงควรมีการกำหนดเป็นประกาศวัดพระบรมธาตุแจ้งให้ประชาชน พุทธศาสนิกชน และนักท่องเที่ยวได้ทราบถึงมาตรการ หากฝ่าฝืนอาจจะมีการกำหนดบทลงโทษได้ ทั้งนี้ ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของประทีน ไหลประเดิมพันธ์ เรื่อง มาตรการทางกฎหมายในการจัดการมูลฝอยพื้นที่เกาะเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และหลักการเหตุผลของพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

มาตรการทางกฎหมายที่มีอยู่มากมายหลายมาตรการย่อมไม่สามารถที่จะยุติหรือแก้ไขปัญหาการจัดการมูลฝอยให้น้อยลงหรือหมดไปได้ หากขาดความร่วมมือร่วมใจกัน ไม่ว่าจะ เป็นระหว่างหน่วยงานของรัฐ เอกชน ประชาชน รวมถึงตลอดถึงผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยว ซึ่งต้องตระหนักถึงหน้าที่ของพลเมืองในการ พิทักษ์ ปกป้อง และคุ้มครองให้แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมรดกของโลกและของชาติดำรงอยู่ทรงคุณค่าสวยงาม อย่างยั่งยืนต่อไป

บรรณานุกรม

- ธีระวัฒน์ แสนคำ. (2559). การศึกษาประวัติศาสตร์และข้อสันนิษฐานพัฒนาการทางสถาปัตยกรรมของ
องค์พระบรมธาตุนครชุม วัดพระบรมธาตุ จังหวัดกำแพงเพชร. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย
อุบลราชธานี*, 12(1), 229-264.
- นิภาพรรณ เจนสันติกุล. (2565). การบริหารจัดการขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย
(Solid Waste Management of Local Administrative Organizations in Thailand). *วารสาร
สิ่งแวดล้อม*, 26(1), 33 – 39.
- ประทีน ไหลประเดิมพันธ์. (2558). *มาตรการทางกฎหมายในการจัดการมูลฝอยพื้นที่เกาะเมือง จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปาริชาติ สายจันดี. (2563). *กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดทำผังเมืองเฉพาะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน.*
[วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535. (5 เมษายน 2535). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 109 ตอนที่ 38
หน้า 27 - 52.
- พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535. (28 กุมภาพันธ์
2535).
ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 109 ตอนที่ 15 หน้า 28 - 42.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2538). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.*
สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัชนีวรรณ บุญอนันต์ และพัชรุณี ไพ ประภัสสร. (2553). ความพร้อมของวัดพระบรมธาตุนครชุม ในการเป็น
แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปกรรม. *สักทอง : วารสารการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร*, 16(2),
35-46.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2547). *สารานุกรมการปกครองท้องถิ่นไทย หมวดที่ 4 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ลำดับที่ 2 เรื่องภารกิจหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. สำนักพิมพ์ บริษัท ธรรมดาเพรส จำกัด.
- สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2547). *กฎหมายการปกครองท้องถิ่น*. สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.